

■ بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران مقطع متوسطه

در دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک^۱

عبدالحمید معرف‌زاده | ایرج صادقی‌نسب

■ چکیده

هدف: این پژوهش بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران مقطع متوسطه در دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک می‌باشد.

روش/رویکرد پژوهش: نوع تحقیق توصیفی و روش آن پیمایشی است و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه می‌باشد. جامعه مورد تحقیق شامل ۵۳۱ نفر از دبیران دبیرستان‌های دولتی آموزش و پرورش شهر اندیمشک در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ بوده است. از تعداد ۵۳۱ نفر برطبق جدول کرجسی و مورگان ۲۴۰ نفر به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم‌افزار آماری اس.پی.اس. صورت گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بیشترین هدف و انگیزه دبیران از جست‌وجوی اطلاعات بالا بردن معلومات عمومی می‌باشد. مهم‌ترین منبع رسمی کسب اطلاعات دبیران، کتاب می‌باشد. اکثریت قریب به اتفاق دبیران کتاب‌های درسی را جوابگوی نیازهای اطلاعاتی خود نمی‌دانند. دبیران منابع چاپی را جهت رفع نیازهای اطلاعاتی خود بر منابع غیر چاپی ترجیح می‌دهند. مهم‌ترین مشکل در جریان اطلاع‌یابی دبیران، کمبود وقت می‌باشد. دبیران نقش اینترنت را در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر می‌دانند و مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از اینترنت را، نداشتن وقت کافی عنوان کرده‌اند. از نظر دبیران مهم‌ترین کمبود در کتابخانه محل کار، غنی نبودن منابع کتابخانه بوده است. مهم‌ترین اولویت دبیران جهت استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف، بالا بردن اطلاعات تخصصی می‌باشد.

نتیجه‌گیری: با آنکه اینترنت به عنوان مهم‌ترین منبع الکترونیکی برای رفع نیازهای اطلاعاتی دبیران ذکر شده است، اما ضعف مراکز در ایجاد مراکز اینترنتی به عنوان نکته ضعف مهمی در این مراکز تلقی می‌شود. در این زمینه استفاده از اینترنت در کتابخانه‌ها و وجود سیستم کامپیوتری جهت استفاده دبیران توصیه می‌گردد.

کلیدواژه‌ها

نیازهای اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌یابی، دبیران مدارس، کتابخانه محل کار، اینترنت

بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاعاتی دبیران مقطع متوسطه در دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک

عبدالحمید معرف‌زاده^۱ | ایرج صادقی‌نسب^۲

دریافت: ۱۳۸۷/۴/۲۱ پذیرش: ۱۳۸۷/۱۰/۱۳

مقدمه

مدارس، انسان‌ساز و حتی سرنوشت‌ساز هستند، ما مدیران و معلمان باید بیش از سایر شهروندان دریابیم و باور کنیم که قرن معاصر با استیلای یکپارچگی جهان دست به گریبان است و تنش‌های دیرپایی را با خود به‌همراه خواهد آورد که باید بر آن غلبه کرد؛ تنش‌هایی مانند جهانی شدن و محلی ماندن، همگانی شدن و انفرادی ماندن، سنت‌گرایی و نوگرایی، ملاحظات کوتاه‌مدت و بلندمدت، رقابت و برابری فرصت‌ها، توسعه نامحدود دانش و ظرفیت محدود بشر در جذب آن، و معنویات و مادیات. بدیهی است که در این زمینه یادگیری در طول زندگی یکی از راه‌های پیروزی در رویارویی با چالش قرن ۲۱ است. یادگیری قلب آموزش و پرورش است و تحریک و هدایت آن وظیفه مدیران و معلمان در همه دوره‌های آموزش (شعاری‌نژاد ۱۳۸۴). امروزه، علاوه بر افزایش کمی منابع علمی، شکل‌های مختلف اطلاعات نیز دستخوش تحول گردیده است. از آنجا که یکی از اهداف تولید و انتشار اطلاعات، تأمین نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان است، کسب اطلاعات درباره استفاده‌کنندگان می‌تواند در شناخت نیازها و رفع مشکلات آنها در جست‌وجوی اطلاعات مؤثر واقع شود. مراکز اطلاع‌رسانی، با بررسی رفتار اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، می‌توانند اطلاعات مورد نیاز را، به‌طور مؤثر، در اختیار آنها قرار دهند (یاری‌زنگنه ۱۳۸۱). هدف پژوهش حاضر، بررسی نیازهای اطلاعاتی دبیران متوسطه و چگونگی دستیابی به اطلاعات و شناخت مشکلات آنها در دستیابی

۱. دانشیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات خوزستان (نویسنده مسئول)
iraj20082000@yahoo.com

به اطلاعات است. یافته‌های این پژوهش می‌تواند اهمیت و نقش خدمات اطلاع‌رسانی و لزوم ایجاد و توسعه کتابخانه‌های دبیرستانی را برای مسئولان مربوط مشخص کند و در طراحی و ایجاد نظام اطلاع‌رسانی مناسب برای دبیران مفید واقع شود.

دیانی (۱۳۶۵)، در پژوهشی به نام «روشهای کسب و اشاعه اطلاعات توسط اعضای هیئت علمی دانشکده کشاورزی دانشگاه شهید چمران» دریافت که کتاب مهمترین منبع اطلاعاتی جامعه تحقیق محسوب می‌شود و کتابخانه شخصی و کتابخانه دانشگاه از مهمترین مراکز کسب اطلاعات هستند.

طاهری (۱۳۷۳)، تحقیقی با عنوان «نقش منابع کمک آموزشی در رفع نیازهای اطلاعاتی معلمان بینش اسلامی سطح متوسطه شهر تهران» انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد در مدرسی که از معلمان بینش اسلامی مجرب برخوردارند، مسائل و مشکلات عقیدتی و اخلاقی کمتری بین دانش‌آموزان وجود دارد.

مکی‌زاده تفتی (۱۳۷۶)، به بررسی نیازهای اطلاعاتی اساتید محقق در دانشگاه شیراز پرداخت. یافته‌ها نشان می‌دهد مهمترین انگیزه جست‌وجوی اطلاعات، به‌دست آوردن اطلاعات در زمینه تحقیق و تدریس است.

بردستانی گناوه (۱۳۸۳)، پژوهشی با عنوان «بررسی رفتار اطلاع‌یابی مهندسان و کارشناسان شاغل در ادارات شرکت ملی نفت مناطق نفتخیز جنوب اهواز» انجام داد که نتایج نشان داد آنها برای جست‌وجوی اطلاعات از دو روش رسمی و غیررسمی استفاده می‌کنند و مهمترین راه رسمی، استفاده از کتابخانه مرکزی شرکت است.

آذرنگ و عینی (۱۳۸۳)، به بررسی نیازهای اطلاعاتی مدیران و کارشناسان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که جامعه مورد پژوهش اطلاعات را بیشتر برای روزآمد کردن اطلاعات تخصصی خود کسب می‌کنند.

داودی (۱۳۸۵)، با بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران متوسطه شهرستان مسجد سلیمان به این نتیجه رسید که هدف و انگیزه دبیران از جست‌وجوی اطلاعات افزایش کارایی در تدریس و کسب اطلاعات مورد علاقه بوده است.

ذاکر مشفق (۱۳۸۶)، با بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران متوسطه شهرستان اهواز در پژوهشی نشان داد که هدف و انگیزه دبیران از جست‌وجوی اطلاعات، افزایش معلومات عمومی و افزایش کارایی در تدریس بوده است.

پیزلی^۴ (۱۹۶۸)، برخی مطالعات مربوط به سال‌های ۱۹۶۶ و ۱۹۶۷ را پیرامون جمع‌آوری اطلاعات و نیازهای اطلاعاتی دانشمندان و متخصصان مورد بررسی قرار داد و نتیجه گرفت

4. Paisly

که دانشمندان در محیط سیاسی و فرهنگی سازمان رسمی خود کار می‌کنند و تحت تأثیر مقررات و عملکرد آن قرار می‌گیرند و همین مسئله سبب ایجاد نیازهای اطلاعاتی مختلف در آنان می‌شود.

لاین^۵ (۱۹۷۱)، به بررسی نیازهای اطلاعاتی دانشمندان علوم در انگلستان پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که اکثریت جامعه مورد بررسی نشریات ادواری را مورد استفاده قرار می‌دهند.

مجید (۲۰۰۰)، در پژوهشی به بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی متخصصان مالزیایی پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دانشمندان ۱۶ درصد، و استادان دانشگاه‌ها ۹/۳ درصد از وقت خود را صرف مطالعه و بررسی متون می‌کنند. در خصوص منابع رسمی اطلاعات، مجلات و مقالات نقد و بررسی در رتبه اول اهمیت قرار دارند.

عبدالله (۲۰۰۲)، در تحقیقی با عنوان بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان آفریقایی در کتابخانه مالزی دریافت که استفاده از منابع اطلاعاتی مانند کتاب، نشریات، و اینترنت بیشترین استفاده را دارند. این منابع جهت انجام تکالیف درسی، فعالیت‌های پژوهشی، و نوشتن مقالات تحقیقی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

فرانسیس^۶ (۲۰۰۵)، در بررسی رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم اجتماعی سنت آگوستین نشان داد که اعضای هیئت علمی کتاب‌های درسی، مجلات تخصصی، و کنفرانس‌ها را مهم‌ترین منابع برای کارهای پژوهشی دانسته‌اند.

مقصود (۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی کاربرد شبکه‌های عمومی و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در مسائل بحران سیاسی در پاکستان پرداخت و دریافت که کاربرد وب‌سایت‌های شبکه عمومی وسیله‌ای برای گسترش آزادی بیان و دموکراسی است و دانشجویان این دانشگاه‌ها، از این طریق، اطلاعات بیشتری در مورد حقوق سیاسی به دست می‌آورند.

مکری^۷ (۲۰۰۸)، با انجام پژوهشی به بررسی رفتار اطلاع‌یابی وکلای در حال تحصیل براساس مدل الیس در دانشگاه لندن پرداخت. براساس این تحقیق مشخص شد اطلاع‌یابی، میان وکلایی که به منابع الکترونیکی دسترسی دارند بیشتر است. استفاده از منابع مرجع و نشریات ادواری نیز یکی از راه‌های تکمیل اطلاعات وکلای در حال تحصیل می‌باشد.

روش پژوهش و جامعه پژوهش

تحقیق حاضر از نوع توصیفی است و با استفاده از روش پیمایشی انجام گرفته است. در پژوهش حاضر، کلیه دبیران مقطع متوسطه شهرستان اندیمشک در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ (۵۳۱ نفر) جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. از تعداد ۵۳۱ نفر، برطبق جدول کرجسی و

5. Line
6. Francis
7. Makri

مورگان، ۲۴۰ نفر به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. پس از انتخاب دبیرستان‌های مورد نظر، که هم دخترانه و هم پسرانه بودند، پرسشنامه‌ها توزیع گردید. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه بود. این پرسشنامه دارای ۳۵ سؤال بسته و ۳ سؤال باز بود. تجزیه و تحلیل پاسخ‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها به وسیله نرم افزار اس.پی.اس.اس. صورت گرفت.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این قسمت، یافته‌های استخراج شده از پرسشنامه‌های دریافتی مورد بررسی قرار می‌گیرد. نکته مهمی که در این بررسی مشخص شد آن است که کتاب‌های درسی در بیش از ۹۵/۸۳ درصد جامعه مورد تحقیق تأمین کننده نیازهای اطلاعاتی نیست و نیاز به کتابخانه‌ها به خوبی احساس می‌شود. ضعف کتابخانه‌های آموزشی را می‌توان از استفاده بیشتر دبیران از کتابخانه‌های شخصی دریافت؛ زیرا اگر کتابخانه‌های محل کار غنی باشند و بتوانند نیازهای اطلاعاتی دبیران را تأمین نمایند، نیاز به کتابخانه شخصی و سایر کتابخانه‌ها کمتر احساس می‌شود.

مجموع		زن		مرد		جنسیت	گزینه
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۲/۹۲	۷	۰/۹	۱	۴/۵	۶		بله
۹۵/۸۳	۲۳۰	۹۹/۱	۱۰۷	۹۳/۲	۱۲۳		خیر
۱/۲۵	۳	-	-	۲/۳	۳		پاسخ نداده
۱۰۰	۲۴۰	۱۰۰	۱۰۸	۱۰۰	۱۳۲		کل
شاخص‌های آماری							
۱۰۰	۲۴۰	$\chi^2 = 2/74$		df = ۱		p = ۰/۰۹	

جدول ۱

تأمین نیازهای اطلاعاتی
دبیران به وسیله کتاب‌های درسی

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، به‌طور کلی، ۹۵/۸۳ درصد دبیران معتقدند کتاب‌های درسی به‌تنهایی نمی‌توانند نیازهای اطلاعاتی دبیران را تأمین نمایند؛ و ۲/۹۲ درصد نیز معتقدند که کتاب‌های درسی به‌تنهایی می‌توانند نیازهای اطلاعاتی دبیران را تأمین نمایند. بین دبیران زن و مرد، از لحاظ ارزیابی تأمین نیازهای اطلاعاتی صرفاً به‌وسیله کتاب، تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ($p=0/09$ و $\bar{x} = 2/74$). به‌عبارت دیگر، دبیران زن و مرد در خصوص سؤال فوق، وضعیت تقریباً مشابهی دارند، یعنی هر دو گروه دبیران زن و مرد معتقدند کتاب‌های درسی نمی‌توانند به‌تنهایی جواب‌گوی نیازهای اطلاعاتی دبیران باشند.

براساس جدول ۲، هدف و انگیزه اصلی دبیران از کسب اطلاعات، افزایش معلومات عمومی بوده است و پس از آن روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی مطرح شده است. نکته قابل ذکر در این زمینه، توجه کمتر دبیران به شرکت در سمینارها، ارائه گزارش، و انتشارات است. دلیل این مسئله می‌تواند کم بودن یا نبودن انگیزه کافی باشد؛ پس باید انگیزه کافی در جهت انجام تحقیقات، ارائه گزارش و انتشار مطالب علمی در دبیران ایجاد شود.

گزینه	دبیران مرد		دبیران زن		مجموع	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
روزآمد کردن اطلاعات تخصصی	۶۱	۸۰	۷۵	۷۵	۶۵	۱۵۵
انجام فعالیت‌های پژوهشی	۳۶	۴۷	۵۰	۵۰	۴۱	۹۷
انجام فعالیت‌های آموزشی	۵۳	۷۰	۶۹	۶۹	۵۸	۱۳۹
انتشار آثار علمی	۲۲	۲۹	۲۳	۲۳	۲۲	۵۲
بالا بردن معلومات عمومی	۶۸	۸۹	۷۲	۷۲	۶۷	۱۶۱
آمادگی برای پاسخ‌گویی به خدمات مشورتی	۴۳	۵۶	۲۵	۲۵	۳۴	۸۱
تهیه گزارش	۲۵	۳۲	۴۳	۴۳	۳۲	۷۵
ارائه سمینار	۱۶	۲۰	۱۵	۱۵	۱۵	۳۵
سایر موارد	۳	۴	۰	۰	۲	۴

جدول ۲

انگیزه و هدف دبیران از جست‌وجوی اطلاعات علمی

همان طور که در جدول ۲ آمده است: بالا بردن معلومات عمومی، با ۶۷ درصد بیشترین انگیزه دبیران در جست و جوی اطلاعات علمی بوده است. و سایر موارد (مانند سرگرمی و کنجکاوی و...) با ۲ درصد کمترین مورد انگیزه دبیران در جست و جوی اطلاعات علمی می باشد (از آنجا که دبیران جامعه مورد تحقیق اجازه داشتند بیش از یک گزینه را انتخاب کنند، مجموع درصدها از صد درصد بیشتر است).

اولویت اول منابع رسمی کسب اطلاعات دبیران، کتاب و پس از آن مجلات می باشد و به همین دلیل باید به تأمین این منابع اطلاعاتی در کتابخانه های آموزشی گامی برداشته شود. در اولویت های بعدی از مواد سمعی بصری، مقالات نقد و بررسی، گزارش علمی و دایرةالمعارف ها می توان نام برد. از نظر منابع غیر رسمی کسب اطلاعات نیز، مشورت با همکاران در اولویت است و پس از آن، ارتباط با متخصصان و تجارب شخصی قرار دارند.

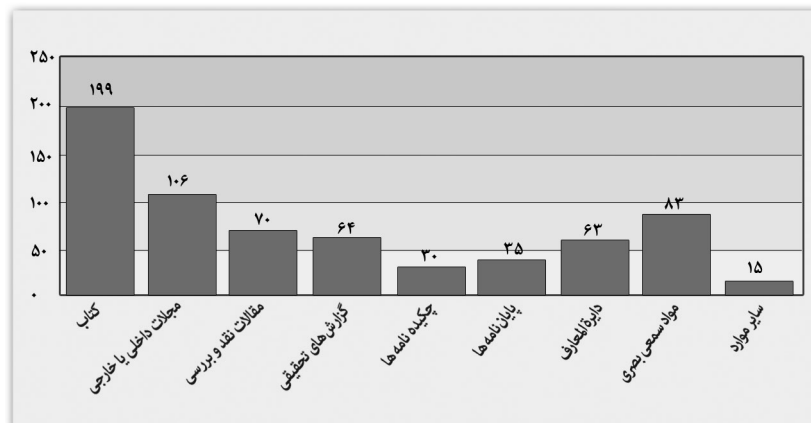
گزینه	دبیران مرد		دبیران زن		مجموع	
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد
کتاب	۱۰۳	۷۸	۹۶	۸۹	۱۹۹	۸۳
مجلات داخلی یا خارجی	۵۸	۴۴	۴۸	۴۵	۱۰۶	۴۵
مقالات نقد و بررسی	۳۷	۲۸	۳۳	۳۱	۷۰	۳۰
گزارش های تحقیقی	۳۹	۳۰	۲۵	۲۴	۶۴	۲۷
چکیده نامه ها	۱۹	۱۵	۱۱	۱۱	۳۰	۱۳
پایان نامه ها	۲۱	۱۶	۱۴	۱۳	۳۵	۱۵
دایرةالمعارف	۳۹	۳۰	۲۴	۲۳	۶۳	۲۷
مواد سمعی و بصری	۴۲	۳۲	۴۱	۳۸	۸۳	۳۵
سایر موارد	۱۰	۸	۵	۵	۱۵	۷

جدول ۳

منابع رسمی اطلاعاتی
مورد نیاز دبیران

نمودار ۱

ارزیابی پاسخ دبیران بر حسب
منابع رسمی اطلاعات مورد نیاز

همان‌طور که در جدول ۳ و نمودار ۱ مشاهده می‌شود، کتاب با ۸۳ درصد بیشترین منبع رسمی اطلاعاتی دبیران بوده است و سایر موارد (مانند کاتالوگ‌ها و بروشورها) با ۷ درصد کمترین منابع رسمی اطلاعاتی دبیران می‌باشد (از آنجا که دبیران جامعه مورد تحقیق اجازه داشتند بیش از یک گزینه را انتخاب کنند، مجموع درصدها از صد بیشتر است). طبق جدول ۴، اولویت اول دبیران برای استفاده از اشکال مختلف اطلاعات در درجه اول، استفاده از منابع چاپی است.

مجموع		دبیران زن		دبیران مرد		گزینه
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷۱	۱۷۰	۷۶/۹	۸۳	۶۵/۹	۸۷	اطلاعات چاپی
۲۵	۶۰	۱/۷۵	۲۰	۳۰/۳	۴۰	اطلاعات غیرچاپی
۴	۱۰	۴/۶	۵	۲/۸۰	۵	بدون پاسخ
۱۰۰	۲۴۰	۱۰۰	۱۰۸	۱۰۰	۱۳۲	کل
شاخص‌های آماری						
۱۰۰	۲۴۰	$\chi^2 = ۴/۳۹$		$df = ۱$	$p = ۰/۰۳$	

جدول ۴

علاقه دبیران به اشکال
مختلف اطلاعات

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است؛ به‌طور کلی، ۷۱ درصد دبیران علاقه بیشتری به اطلاعات چاپی (مکتوب) و ۲۵ درصد دبیران نیز علاقه بیشتری به اطلاعات غیر چاپی (دیجیتالی) داشته‌اند. بین دبیران زن و مرد از لحاظ علاقه بیشتر به اشکال اطلاعات تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p = ۰/۰۳$ و $\chi^2 = ۴/۳۹$). به‌عبارت دیگر، علاقه بیشتر به اطلاعات چاپی در دبیران زن و مرد وضعیت مشابهی ندارد و دبیران مرد علاقه بیشتری برای استفاده از اطلاعات چاپی از خود نشان داده‌اند و ارزیابی آنها برای استفاده از این اطلاعات بهتر است.

بیشتر دبیران، اینترنت را در اطلاع‌یابی خود مؤثر می‌دانند و از میان منابع الکترونیکی، اینترنت بیشترین استفاده را دارد. آنها نیاز به اینترنت را در محل کار خود به‌خوبی احساس کرده و دلایل عدم استفاده از آن را کمبود وقت، عدم آشنایی و عدم دسترسی به اینترنت عنوان کرده‌اند.

مجموع		دبیران زن		دبیران مرد		گزینه
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۸۱/۳	۱۹۵	۸۷/۹	۹۶	۷۵	۹۹	ارزیابی مؤثر نقش اینترنت
۱۳/۳	۳۲	۸/۳۳	۹	۱۷/۴۳	۲۳	ارزیابی غیر مؤثر نقش اینترنت
۵/۴	۱۳	۲/۷۷	۳	۷/۵۷	۱۰	بدون پاسخ
۱۰۰	۲۴۰	۱۰۰	۱۰۸	۱۰۰	۱۳۲	کل
شاخص‌های آماری						
۱۰۰	۲۴۰	$\chi^2 = ۴/۹۲$		$df = ۱$		$p = ۰/۰۲$

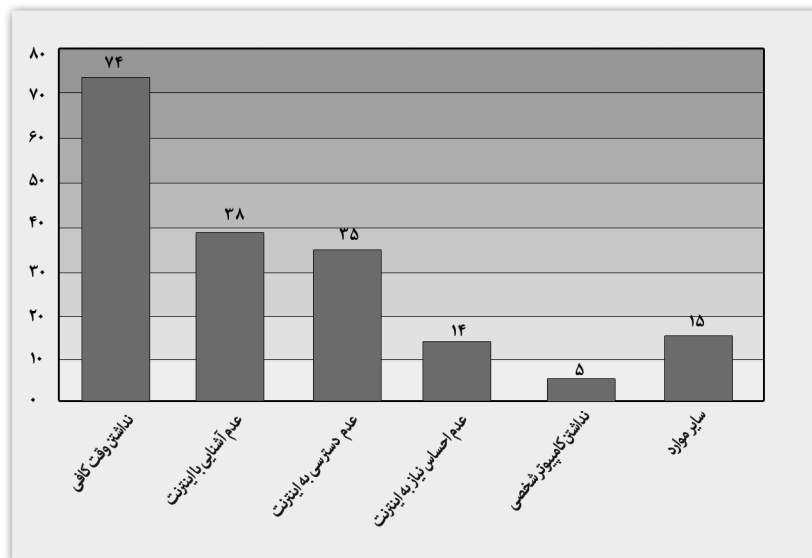
جدول ۵

ارزیابی دبیران از نقش اینترنت در تأمین نیازهای اطلاعاتی

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، ۸۱/۳ درصد دبیران نقش اینترنت را در تأمین نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر و ۱۳/۳ درصد دبیران نیز نقش اینترنت را غیر مؤثر ارزیابی نموده‌اند. بین ارزیابی دبیران زن و مرد درباره نقش اینترنت در تأمین نیازهای اطلاعاتی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($p = ۰/۰۲$ و $\chi^2 = ۴/۹۲$). به‌عبارت دیگر، ارزیابی دبیران زن و مرد درباره نقش اینترنت در تأمین نیازهای اطلاعاتی وضعیت مشابهی ندارد و دبیران زن ارزیابی بالاتری نسبت به مردان دارند و معتقدند که اینترنت می‌تواند در تأمین نیازهای اطلاعاتی آنها نقش مؤثری داشته باشد.

نمودار ۲

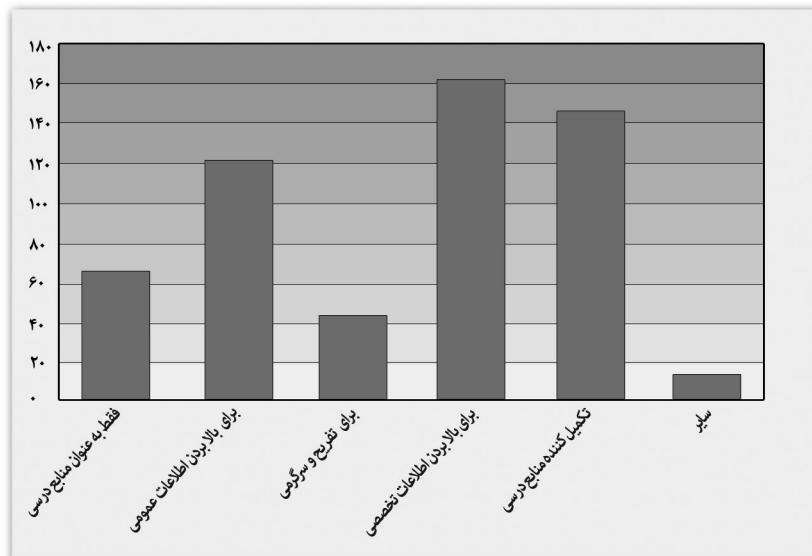
توزیع ارزیابی پاسخ دبیران بر حسب
دلایل عدم استفاده از شبکه اینترنت

طبق نمودار ۲، نداشتن وقت کافی (۳۰/۸۳ درصد) و نداشتن کامپیوتر شخصی (۲/۰۸ درصد) به ترتیب بیشترین و کمترین دلایل عدم استفاده از شبکه اینترنت نزد دبیران می‌باشد. همان‌طور که در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، به‌طور کلی، بالا بردن اطلاعات تخصصی (۶۷ درصد) و سایر موارد (۵ درصد) به ترتیب، بیشترین و کمترین موارد استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف از نظر دبیران می‌باشد (از آنجا که دبیران جامعه مورد تحقیق اجازه داشتند بیش یک گزینه را انتخاب کنند، مجموع درصدها از صد بیشتر است).

نمودار ۳

ارزیابی پاسخ دبیران بر حسب موارد
استفاده از منابع اطلاعاتی مختلف

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در این تحقیق، نیازهای اطلاعاتی دبیران، دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک مورد بررسی قرار گرفت و رفتار اطلاع‌یابی، انگیزه‌ها، اهداف، و مشکلات آنها برای اطلاع‌یابی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج مهم پژوهش حاضر را به‌طور خلاصه می‌آوریم: نکته مهمی که در این بررسی‌ها مشخص شد آن است که کتاب‌های درسی، در غالب موارد تحقیق، تأمین‌کننده نیازهای اطلاعاتی نیست و نیاز به کتابخانه‌ها به‌خوبی احساس می‌شود. در این مورد نتیجه تحقیق حاضر با نتایج بسیاری از تحقیق‌های انجام شده در این زمینه از جمله تحقیقات، مکی‌زاده (۱۳۷۶)، بردستانی (۱۳۸۳)، آذرنگ و عینی (۱۳۸۳)، داودی (۱۳۸۵)، و ذاکر مشفق (۱۳۸۶) مشابه می‌باشد. بنابراین، باید به تقویت کتابخانه‌های آموزشگاهی پرداخت. ضعف کتابخانه‌های آموزشگاهی را می‌توان از استفاده بیشتر دبیران از کتابخانه‌های شخصی دریافت، زیرا اگر کتابخانه‌های محل کار غنی باشند و بتوانند نیازهای اطلاعاتی دبیران را تأمین نمایند، نیاز به کتابخانه شخصی و سایر کتابخانه‌ها کمتر احساس می‌شود. هدف و انگیزه اصلی دبیران از کسب اطلاعات، افزایش معلومات عمومی بوده است و پس از آن، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی مطرح شده است. نکته قابل ذکر در این زمینه، توجه کمتر دبیران به شرکت در سمینارها، ارائه گزارش، و انتشارات است. دلیل این مسئله می‌تواند کم بودن یا نبودن انگیزه کافی در این مورد باشد. در پژوهش‌هایی که جامعه مورد بررسی آنها اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی هستند، روزآمد کردن اطلاعات و افزایش معلومات به منظور تدریس و انجام کارهای آموزشی و پژوهشی و ارائه مقالات انگیزه اصلی جست‌وجوی اطلاعات عنوان شده است. مکی‌زاده (۱۳۷۶)، این مطلب را در تحقیق خود نشان داده است. در صورتی که در مؤسسات پژوهشی و تحقیقاتی، انجام فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی، به‌عنوان مهمترین انگیزه و هدف جست‌وجوی اطلاعات مطرح شده است. پژوهش‌های بردستانی (۱۳۸۳) و آذرنگ و عینی (۱۳۸۳)، این مطلب را نشان می‌دهند. نتایج تحقیق حاضر در این زمینه با یافته‌های حاصل از تحقیق داودی (۱۳۸۵) و ذاکر مشفق (۱۳۸۶) همخوانی نزدیکی دارد، به‌طوری که افزایش کارآیی در تدریس، کسب اطلاعات مورد علاقه، افزایش معلومات عمومی و دستیابی به اطلاعات روزآمد، اولویت‌های مهم در جست‌وجوی اطلاعات دبیران شهرهای مسجدسلیمان، اهواز، و اندیمشک بوده است. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات داودی و ذاکر مشفق نشان می‌دهد که مهمترین اولویت‌ها در هر سه تحقیق، مربوط به کسب اطلاعات عمومی یا تخصصی، و در نتیجه، بهبود امر تدریس و فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی است. از اطلاعات به‌دست آمده چنین استنباط می‌شود که هدف و انگیزه کسب اطلاعات بیشتر، رسیدن به اهداف سازمانی و شغلی است تا

اهداف فردی. بر این اساس، می‌توان به تجهیز و توسعه هرچه بیشتر کتابخانه‌های آموزشگاهی برای تحقق این امر اهتمام ورزید. اولویت اول منابع رسمی کسب اطلاعات دبیران، کتاب و پس از آن مجلات می‌باشد و به همین دلیل باید به تأمین این منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌های آموزشگاهی پرداخت. در اولویت‌های بعدی، می‌توان از مواد سمعی بصری، مقالات نقد و بررسی، گزارش‌های علمی و دایرةالمعارف‌ها نام برد. نتایج این تحقیق با یافته‌های داودی (۱۳۸۵) و ذاکر مشفق (۱۳۸۶) در این زمینه همخوانی دارد. دبیران از منابع چاپی، به‌مراتب بیش از منابع غیرچاپی استفاده می‌کنند. براساس این نتایج مشخص می‌شود که با وجود خدمات گسترده و متنوع منابع الکترونیکی و خصوصاً اینترنت، هنوز هم استفاده از منابع چاپی در اولویت قرار دارد. نتایج به‌دست آمده از این تحقیق با نتایج پژوهش‌های مکی‌زاده (۱۳۷۶)، بردستانی (۱۳۸۳)، آذرنگ و عینی (۱۳۸۳)، و بسیاری از پژوهش‌های دیگر در این زمینه از جمله تحقیقات داودی (۱۳۸۵) و ذاکر مشفق (۱۳۸۶) همخوانی دارد. آنها نیاز به اینترنت را در محل کار به‌خوبی احساس کرده و دلایل عدم استفاده از آن را کمبود وقت، عدم آشنایی، و عدم دسترسی عنوان کرده‌اند. یکی از مشکلات مطرح شده در این زمینه، عدم آشنایی افراد با اینترنت است که با توجه به اهمیت آموزش استفاده‌کنندگان و لزوم آشنایی آنها با مهارت‌های اطلاع‌یابی در منابع چاپی و الکترونیکی، باید نسبت به آموزش افراد از طریق برگزاری دوره‌های آموزش کامپیوتر و اینترنت اقدام نمود. کسانی که به مهارت‌های اطلاع‌یابی دست یافته باشند در جست‌وجوی مستقل اطلاعات توانمند خواهند بود. در واقع، افرادی که توانمندی بر خوررداری از مهارت‌های اطلاع‌یابی را داشته باشند، افراد باسواد اطلاعاتی محسوب می‌شوند. واقعیتی که در این مورد وجود دارد آن است که بسیاری از دبیرستان‌ها فاقد کتابخانه مناسب و قابل قبولی هستند و حتی امکانات اولیه کتابخانه‌ای را نیز به‌درستی نمی‌توان در آنجا پیدا کرد. با این حال، در چنین کتابخانه‌هایی، وجود اینترنت و امکانات الکترونیکی می‌تواند یک بحث جنبی و دور از واقعیت تلقی گردد. قدر مسلم آن است که در صورت ایجاد چنین امکاناتی در دبیرستان‌ها، می‌توان در اطلاع‌یابی و حتی آموزش، تغییرات اساسی ایجاد نمود و در جهت توسعه جامعه آموزشی کشور گام مهمی برداشت. نتایج حاصل از این تحقیق با نتایج به‌دست آمده از تحقیقات داودی و ذاکر مشفق همخوانی دارد. در هر سه تحقیق، نقش اینترنت در تأمین نیازهای اطلاعاتی دبیران مؤثر تشخیص داده شده است. همچنین، مشکلات عنوان شده در هر سه تحقیق، نداشتن وقت کافی و عدم آشنایی با اینترنت عنوان شده است. دلیل استفاده دبیران از منابع اطلاعاتی به‌ترتیب اولویت، افزایش اطلاعات تخصصی، تکمیل منابع درسی، افزایش اطلاعات عمومی، به‌عنوان منابع درسی، و در آخرین اولویت تفریح و سرگرمی بوده است. نتایج حاصل از این پژوهش با یافته‌های به‌دست آمده از تحقیقات طاهری (۱۳۷۳)، داودی

(۱۳۸۵)، و ذاکر مشفق (۱۳۸۶) همخوانی دارد. در همه تحقیقات، بیشتر دبیران، برای افزایش اطلاعات تخصصی خود از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. از نظر دبیران، کتابخانه مطلوب باید دارای شرایط خاصی باشد، از جمله موارد مهم مطرح شده در پاسخ سؤال باز شماره ۳۷، به داشتن فضای کافی برای مطالعه، روزآمد بودن منابع، وجود منابع کافی در زمینه‌های موضوعی و تخصصی، وجود تجهیزات رفاهی مناسب و قابل قبول، استقرار کتابخانه در محیطی آرام و محلی مناسب و سرسبز با نور و تهویه مناسب، داشتن کتابدار متخصص و علاقه‌مند، وجود سیستم‌های کامپیوتری و اینترنت در کتابخانه، تجهیز کتابخانه به مواد سمعی و بصری و وسایل تکثیر، و عدم محدودیت ساعات کار می‌توان اشاره کرد. به نظر می‌رسد که در بسیاری از دبیرستان‌ها، کتابخانه در محلی بسیار متروک و نامناسب قرار گرفته است، همین امر سبب عدم توجه و عدم ایجاد انگیزه در دبیران و دانش‌آموزان در استفاده از کتابخانه می‌شود. این مطلب در پاسخ دبیران به پرسش‌های باز پرسشنامه‌ها دیده می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که محلی مناسب با امکانات و تجهیزات قابل قبول به این مکان اختصاص یابد. به نظر می‌رسد که یکی از مشکلات دبیرستان‌ها، غنی نبودن مجموعه کتابخانه‌های آموزشی است، که این مطلب نیز توسط دبیران ذکر شده است. لازم است کتاب‌های جدید و کافی در تمام موضوعات، به‌خصوص، زمینه‌های تخصصی و کتاب‌های مرجع به‌طور منظم تهیه شوند. دبیران حاضر در پژوهش، در پاسخ به پرسش‌های باز پرسشنامه بر ضرورت ایجاد کمیته دائمی کتابخانه‌های آموزشی در سازمان آموزش و پرورش، با حضور متخصصان کتابداری و نمایندگان دبیران استان، به منظور برنامه‌ریزی جهت غنی‌سازی کتابخانه‌های آموزشی، نظارت و بررسی آنها برای پویاسازی بیشتر کتابخانه‌ها، و پشتیبانی از تصمیمات این کمیته توسط مسئولان سطح بالاتر آموزش و پرورش استان تأکید ورزیده‌اند. شایسته است که موضوع تشکیل این کمیته مورد توجه مسئولان قرار گیرد. دبیران دبیرستان‌های شهرستان اندیمشک بر ارائه سیستم‌های جدید اداره کتابخانه‌ها و توسعه محیط داخلی کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات بهتر توسط کتابخانه تأکید داشته‌اند. پیشنهاد می‌شود که از نرم‌افزارهای جدید کتابداری برای اداره کتابخانه‌های دبیرستانی استفاده شود. استفاده از کتابدار متخصص جهت ارائه پاسخ‌های دقیق و اطلاعات کافی، در پاسخ‌های دبیران مشاهده می‌شود، لذا ضروری است که به این مهم توجه کافی شود. یکی از مواردی که در پاسخ‌های دبیران مشاهده می‌شود، افزایش ساعات کار کتابخانه‌های آموزشی برای استفاده بیشتر دبیران و دانش‌آموزان است. بنابراین، ضروری است که در این زمینه تصمیمات مقتضی در جهت افزایش ساعات کار کتابخانه‌های آموزشی اتخاذ گردد. ایجاد انگیزه در دبیران جهت شرکت در فعالیت‌های تحقیقاتی و پژوهشی، جلب نظر آنان در همکاری جدی با کتابخانه، برآوردن خواسته‌ها و نیازهای آموزشی و رفاهی آنان، ترتیب

شرکت فعال آنان در انتخاب و گزینش مواد کتابخانه‌ای و آموزش آنان از طریق شرکت در کلاس‌های ضمن خدمت، از موارد مهم در جهت ارتقای ساعات مطالعه و افزایش کارایی دبیران هستند. از جمله موارد ذکر شده توسط دبیران، تجهیز کتابخانه‌های آموزشگاهی از طریق کتاب‌های اهدایی توسط سازمان آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اولیای دانش‌آموزان، کمک سازمان‌های دیگر و خیرین کتابخانه‌ساز است که در این زمینه مسئولان می‌توانند ترتیبی دهند که از موارد ذکر شده در جهت غنی‌سازی کتابخانه‌های آموزشگاهی استفاده شود.

منابع

- آذرنگ، عبدالحسین؛ عینی، اکرم (۱۳۸۳). «بررسی نیازهای اطلاعاتی مدیران و کارشناسان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش». *فصلنامه کتاب*، ۱۵ (۲).
- بردستانی‌گناوه، مرضیه (۱۳۸۳). «رفتار اطلاع‌یابی متخصصان شاغل در ادارات شرکت ملی نفت مناطق نفت‌خیز جنوب - اهواز». *فصلنامه کتاب*، ۱۵ (۱).
- داودی، سلطانه‌علی (۱۳۸۵). «بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران مقطع متوسطه شهرستان مسجدسلیمان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- دیانی، محمدحسین (۱۳۶۵). «روش‌های کسب و اشاعه اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشکده کشاورزی دانشگاه شهید چمران». *گروه کتابداری دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی*، ۴۲. [طرح تحقیقاتی]
- ذاکر مشفق، مریم (۱۳۸۶). «بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی دبیران مقطع متوسطه شهرستان اهواز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۸۴). «تکنولوژی آموزشی یا تکنولوژی آموزش و پرورش». *ماهنامه آموزشی رشد تکنولوژی*، ۲۰.
- طاهری، حسن (۱۳۷۳). «نقش منابع کمک آموزشی در رفع نیازهای اطلاعاتی معلمان بینش اسلامی مقطع متوسطه شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- مکی‌زاده‌تفتی، بی‌بی فاطمه (۱۳۷۶). «بررسی نیازهای اطلاعاتی اساتید محقق در دانشگاه شیراز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز.
- یاری‌زنگنه، مرضیه (۱۳۸۱). «بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیأت علمی دانشگاه خلیج فارس». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.

Abdoulaye, K. (2002). "Information - seeking behavior of African students in Malaysia : A research study". *Information Development*, 18(3): 191-195.

- Francis, Hannah (2005). "The information-seeking behavior of social science faculty at the university of the west Indies, St. Augustine campus". *The Journal Of Academic Librarianship*, 31(1): 67-72.
- Line, Maurice B. (1971). "The information user and needs of social scientists: An overview of infross". *Aslib Proceedings*, 23 (8): 412-434.
- Majid, Shaheen; Ali Anwar, Mumtaz; Eisenshitz, Tamara S. (2000). "Information needs and information seeking behavior of agricultural scientists in Malaysia". *Library & Information Science Research*, 22(2):145-163.
- Makri, S. (2008). "Investigating the information-seeking behaviour of academic lawyers: from ellis model to design". *Information Processing and Management*, 44: 613-634.
- Maqsood, Ahmad (2008). "Use of social networks and information seeking behavior of students during political crises in pakistan :Acase study". *The international information library Review*, 40:142-147.
- Paisly, W. J. (1968). "Information needs and uses". *Annual Review of information science And Technology*. Chicago: Encyclopedia Britanica.